

ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ

УДК 82.161.2/908

ПОЛІЩУК Володимир Трохимович,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української літератури та
компаративістики Черкаського національного
університету ім. Б.Хмельницького
e-mail: kaflit@ukr.net

ЛІТЕРАТУРНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ЧЕРКАЩИНИ (ПОДАЧА ДЕСЯТА)

Іасмані, Ясамані (справж. – Кінцурашвілі Михайло) (26.03.1895, с.Шхені, Свантія, Грузія – 4.01.1995, Тбілісі) – груз. поет, перекладач, літературознавець, педагог. 1912 р. закінч. істор.-філолог. ф-т Харків. ун-ту. Володів укр. мовою. У 1905-07 рр. брав участь у револ. подіях в Україні та Грузії, був засланий до Сибіру. Популяризув. твори укр. письменників. Викладав істор. укр. л-ри у Тбілісі. ун-ті, читав спецкурс «Творчість Т.Шевченка». І. належить особливий внесок у перекладан. поезій Т.Шевченка груз. мовою, він першим переклав «Заповіт», а також переклав 49 Шевченкових творів. Захистив канд. дисертацію «Великий Кобзар – Тарас Шевченко» (1943), написав низку статей за творчістю укр. поета.

Лит.: Шевченківська енциклопедія. – Т.-3. – К., 2013.

Ібн Сіна (Абу Алі Хусейн – Абдаллах, латинізоване – Авіценна) (16.08.980, с.Афшана поблизу Бухари – 18.06.1037, м. Хамадан, Іран) – учений-енциклопедист, філософ, лікар і поет середньовіччя. Здобув освіту і сформував. як учений у Бухарі, з 1012 р. жив в Ірані. Написав низку праць із медицини («Канон лікарської науки» та ін.), 9 із яких написано віршами у вигляді поем. З філос. творів – «Книга пізнання», «Книга зіцнення», яку пов'язаний із Черкащиною акад. А.Кримський назвав «кращим втіленням середньовіч. наук. думки X-XI ст.» І.С. писав поетич. твори – касиди, рубаї. Найзначніший – «Касида про душу». Віршам властива афористичність, простота худож. засобів, філософська термінологія. Як теоретик л-ри уклав коментарі до «Поетики» Арістотеля. В Україні спадщина І.С. відома здавна (з XVI ст.). Спадщину І.С. ґрунтовно осмислив А.Кримський, назвавши її вершиною тогочас. науки. Він же дослідж. і перекладав. твори І.С., які опубл. у збірці «Пальмове гілля».

Тв.: Укр. перекл. (вірші). – У кн. Кримський А.Ю. Твори. – т.1. – К., 1972.

Лит.: Укр. літ. енциклопедія. – т.2. – К., 1990; Кримський А.Ю. Троє вчених поетів X- XI в.в. Авіценна / А.Ю. Кримський. Твори. – т.1. – К., 1972.

Ібсен Генрік (20.03.1828, м. Шьєн – 25.05.1906, м. Крістіанія, теп. – Осло) – норвезький драматург, поет. З 16 років прац. учнем аптекаря, з 1850 жив у Крістіанії, брав участь у громад.-політ. житті, тривалий час керував театрами. У 1864-91 жив у Римі, Дрездені, Мюнхені. І. – автор численних і різноматич. драм, які революціонували європ. театр (драми «Каталіна»; «Могила велета», «Пані Інгер із Естера», «Войовники в Гельгелані» – укр. мовою її переклав пов'яз. із Черкащиною Іван Стешенко, «Комедія кохання», «Основи суспільності», «Ляльковий дім» та ін.). Видатне явище – драмат. поема «Пер Гюнт». Творчість І. мала вплив на драматургічну творч. уродж. Черкащини Михайла Старицького.

Тв.: Ібсен Г. Вибране. – К., 1956.

Лит.: Укр. літ. енциклопедія. – Т. 2. – К., 1990.

Іван (р.н. см. невід.) – поет XVIII ст. Відомо, що в другій пол. XVIII ст. «був священикомдесь біля Умані» (Вал. Шевчук). Автор твору «Героїчні вірші про славні воєнні дії Запорозьких військ, коротко з різних історій просторічно складені. Писані ж року 1784». Головна тема твору – визв. війна укр. народу середини XVII ст., центральний образ – гетьман Б.Хмельницький, якого І.

ідеалізує як націон. героя. У «віршах» згадуються основні битви війська Б.Хмельницького, в т.ч. Корсунська: «Звідти вже козацьке військо наступало/Під Корсунь і в полі там атакувало...».

Тв.: Іван. Героїчні вірші.../Марсове поле. – Кн.2. – К., 1989.

Івакін Юрій Олексійович (24.12.1916 / 6.01.1917, м. Катеринослав, тепер – Дніпро – 7.03.1983, Київ) – укр. літературознавець, письменник, доктор філол. наук. 1940 р. закінчив філфак Київ. ун-ту. На фронтах Другої світ. війни отримав тяжке каліцтво. У 1951-83 рр. працював у відділі шевченкознавства Ін-ту л-ри ім. Т.Г.Шевченка. Значна частина наукового доробку І. – шевченкознавча: монографії «Сатира Шевченка» (1959), «Стиль політичної поезії Шевченка: Етюди» (1961), дві книги «Коментар до «Кобзаря» Шевченка» (1964, 1968), «Нотатки шевченкознавця: літературно-критичні нариси» (1968) та ін. І. – автор низки збірок літ. памфлетів і пародій, у т.ч. присвяч. уродженням Черкащини чи пов'яз. з нею митцям: М. Бажану, І. Виргану, І. Ле, М. Іщенку, О. Леваді, Ірині Жиленко, С. Голованівському, Д. Луценку, Ю. Смоличу, В. Коротичу та ін. Лауреат Держ. премії України ім. Т. Г. Шевченка (1980).

Тв.: Івакін Ю. Нотатки шевченкознавства. – К., 1986; Гумор і сатира. – К., 1979; Зал. – К., 1982.

Літ.: Укр. літ. енциклопедія. – Т.2. – К., 1990; Шевченківська енциклопедія. – Т. 3 –К., 2013.

Івангород – село Христинівського р-ну. Розташов. на берегах річки Клубича (басейн Півд. Бугу) за 14 км. від райцентру, на автошляху Умань-Вінниця. Заснов. на рубежі XVI-XVII ст. За одною з версій, походж. назви від імені першопоселенця – Івана. Здавна тут був **Іванів Хутір**, який швидко заселявся людьми. Інша версія – тут біля бер. поселився якийсь Іван, а вздовж берега доводилося ходити людям. Тож і говорили: «Підеш через Іванів город, так буде швидше і простіше». Від Іванового городу й назва Івангород. Село служило колись містечком, де була жвава торгівля, були тут і оборонні споруди, огорожі, які служили прихистком для мешканців від усіляких нападів. Звідси – теж одна з версій походж. назви. Але в усіх версіях безперечне ймення першопоселенця – Івана. В І. народились прозаїк і літературознавець Петро Альтман і поет, перекладач Дмитро Паламарчук.

Літ.: Гончаренко В. Черкащина в легендах та переказах. – Ч-си, 2006.

Іваненко Оксана Дмитрівна (31.03/14.04.1906, Полтава – 17.12.1997, Київ) – укр. письменниця. Народилась у сім'ї інтелігентів. Навч. у гімназії, переймен. в трудову школу, Полтав. ІНО, закінч. (1926) Харків. ІНО. Перебувала на пед., науков. (напис. дисертацію), видавничій роботі. Літ. твори писала з дитячих літ, перша публік. – 1925 р. – опов. «До царя». І. – авторка книжок для дітей «Майка та Жабка» (1930), «Дитячий садок», «Ми ще невеличкі», «Юра-замазура» та ін. (1931), «Черевички» (1933), «Лісові казки» (1934), «Великі очі», «Джмелик» (1936), «Три бажання» (1940), «Маяк» (1941), «Школа» (1944) та багато інш. І. започаткувала сучас. укр. казку про природу. У 1966-68 та 1984-85 рр. вийшли твори І. в 5-ти т. Одне з центр. місць у творч. І. посідає шевченкіана: опов. «Вербова гілка», «Тарасова вербина», «Маленьким про Великого Тараса», «Кобзарева доня». Найзначнішим твором І. є істор.-біограф. роман «Тарасові шляхи» (1939-62), при напис. якого авторка відвідала шевчен. місця, в т.ч. на Черкащині, і в якому вперше масштабно осмисл. все життя Т. Шевченка. Роман адресов. передовсім юним читачам, його характериз. і цікаві творчі прийоми, і певний схематизм у традиц. соц. реалізмі. У романі «Марія» (1973), напис. за долею Марка Вовчка (пов'яз. із Черкащиною), емоційно відтвор. її взаєм. з Т. Шевченком. Виступала як перекладач (проза, казки). За книгу спогадів «Завжди в житті» удост. Держ. премії України ім. Т. Г. Шевченка (1986). І. – лауреат літ. премії ім. Лесі Українки (1974), відзначена держ. нагородами. У 1938 р. разом із М. Бажаном відвідала Умань, парк «Софіївка». Член НСПУ.

Тв.: Іваненко О. Твори: В 5 т. – К., 1984-85; Тарасові шляхи. – К., 1989.

Літ.: Слово про Оксану Іваненко. – К., 1986; Чернов А. Оксанині шляхи // Українське слово. – 2011. – 27 квіт. – 3 травня.

Іваніна Василь Миколайович (8.07.1947, с. Шапіхи Козелецького р-ну Чернігів. обл.) – прозаїк, перекладач. Закінчив філфак Київ. ун-ту ім. Т. Шевченка. Працював у ред. газ. «Молодь України», журн. «Знання та праця», останнім часом – в апараті Верхов. Ради України. Автор

книжок повістей та оповідань «Поїздка до матері» (1987), «Полин-люби-мене-не покинь» (1997), романів «Агонія», «Любов і смерть узурпатора» (2006), «ДОПР» (2009). У худож.-докум. повісті «Журавлі з отчого краю» (1988) відтворив драматичну долю воїна-афганця, уродж. Черкас Сергія Червонописького: «... автор береться не просто «розширити» чи «поглибити» уже відоме про Червонописького, а пропонує, від початку до кінця, свою точку зору на афганську війну. Та й образ ліпить на власному ґрунті розуміння тих непростих подій. Служба Сергія Червонописького там, «за горою», стає своєрідним відлунням його подальшого життя, тлом, на якому автор будує свою оповідь» (О. Даринець) І. бував у Черкасах.

Тв.: Іванина В. Журавлі з отчого краю. – К., 1988.

Літ.: Даринець О. Мірою болю//Дніпро. – 1989. – № 10.

Іваничук Роман Іванович (27.05.1929, с. Трач, тепер Косівського р-ну Івано-Франк. обл. – 17.09.2016, Львів) – укр. письменник-прозаїк, громад. діяч. 1957 р. закінчив Львів. ун-т, учителював, перебував на редакційній роботі («Жовтень» – «Дзвін»), обирався народним депутатом України (1990-1998), працював професором Львів. ун-ту ім. І.Франка. Автор багатьох романів, присвяч. висвітленню істор. шляхів України, видатних діячів укр. демократич. руху: «Мальви» (1968), «Вода з каменю» (1982), «Четвертий вимір» (1984, про пов'яз. із Черкашиною кирило-мефодіївця Миколу Гулака; за два останні романи – Держ. премія України ім. Т. Г. Шевченка, 1985), «Журавлиний крик» (1968, опубл. 1988), «Бо війна – війною...» (1991), «Орда» (1992), «Ренегат», «Євангеліє від Томи», автобіогр. твору «Благослови, душе моя, Господа...», книг повістей, оповідань. Одним із дослідників творч. І. є уродж. Черкащини М. Слабошпицький.

Тв.: Іваничук Р. Твори, т. 1–3. К., 1998; Орда. – К., 1992.

Літ.: Слабошпицький М. Роман Іваничук. – К., 1989; Укр. літ. енциклопедія. – т.2. – К., 1990.

Іванов Петро Костянтинович (10.02.1876, Черкаси – 15.07.1956, Париж) – рос. письменник і мислитель. Походив із рос. дворянського роду. Батько був генералом рос. армії. 1901 р. І. закінчив історико-філолог. ф-т Московського ун-ту. У молодості вів богемний спосіб життя. 1903 р. напис. своєрід. дослідж. «Студенти в Москві. Побут. Характери. Типи», високо оцінене О. Серафимовичем, О. Горьким й пізніше двічі перевидане. Автор книги «Ворогам Леоніда Андрєєва». Через нервові зриви втрачаючи слух, І. звернувся до Бога... 1923 р. разом з ін. представн. рос. інтелігенції висланий з СРСР. Мешкав у Берліні, потім у Парижі. Став глибоко віруючою людиною. Підтрим. зв'язки з письм., філософами. Різним чином заробляв на прожиття і благодійність. У Парижі І. написав фундаментальні релігійно-духовні книги «Таємниця святих» і «Смирення у Христі». Передбачив падіння радян. системи, підніс духовність перших християн, а також християн Київ. Русі, згодом «зіпсовану» Московською державою. У 1970-х книги І. пошир. в СРСР самвидавом.

Літ.: Степанов М. Людина, яка шукала таємницю святих // Прес-Центр. – 2010. – 24 березня.

Іванова Наталія Петрівна (17.08.1982, Черкаси) – літературознавець. Походить із учительської родини. Середню освіту здобувала в Черкасах. У 2005 р. закінч. ф-т рос. філології Черкас. нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького. З 2004 – ст. лаборант, викладач кафедр русистики в цьому ун-ті; у 2012 закінч. аспірант. в Горлівському ін-ті іноз. мов; канд. філол. наук (2013), ст. викладач Черкас. ун-ту. І. – автор понад 30 наук. публік., в т.ч. двох книжок метод. рекомендацій. Сфера наук. інтересів – рос. літ. 1-ої пол. XIX ст., фантастика, теорія л-ри.

Іванченко Григорій Михайлович (27.02. 1961, с. Вільховець Звенигород. р-ну) – учений-будівельник, краєзнавець. Син Михайла Іванченка. Освіту здобував у Гусковому та Вільховці. Закінчив Київ. інженер.-буд. ін-т. Доктор технічних наук, професор каф. будівельної механіки Київ. нац. ун-ту будівництва й архітектури. Дійсний член Акад. будівн. України з теоретич. та прикладн. механіки. Автор навч. посібн., статей із будів. механіки. Краєзнавець. Був співредактором і видавцем літ.-істор. альманаху «Плуг» (2002-06, 4 випуски), співавтор (разом із М. Іванченком) краєзн. книжки «Наша колиска – село Гусакове» (2013).

Літ.: Хоменко В. Звенигородщина. Словник-довідник. – К., 2015.

Іванченко Михайло Григорович (18.11.1923, с. Гусакове Звенигород. р-ну – 15.01.2015, там само) – укр. письменник, художник. Мав літ. псевдонім Михайло Леміш. Син сотника Вільного Козацтва Гр. Іванченка, репресов. 1938 р. Перед війною вчився в Тальнів. агротехнікумі. Під час Другої світ. війни, опинившись під окупацією, допомагав похідн. групі ОУН відкривати «Просвіту». Був відправл. на примус. роботи в Німеччину, втівав. Публікув. в укр. емігрант. часописах «Дозвілля», «Українська дійсність», «Голос». Заоч. навчався в Укр. Технічно-Господар. ін-ті (м. Подебради, Чехія). Служив у радян. війську. За укр. патріотич. вірші зарештов. 1947 р. і засудж. на 10 років радян. концтаборів. Після звільн. постійно був під наглядом спецслужб. Закінч. заоч. курс малюнку і живопису Москов. нар. ун-ту мистецтв. Мешкав у рідному селі. Захопився краєзнав. і міфологією, видав науково-попул. книжки «Дивосвіт прадавніх слов'ян» (1991), «Таємниця нашої прадавнини» (2000). У назван. книжках і літ. творчості І. вибудував цілу й цілісну історіософську систему, національно-патріот. у своїй суті, послідовно реалізував її в поезії та прозі. І. – автор зб. поезій «Полиновий квіт» (1998), «Бунчук вітрів» (2001), «Осіннє чересло» (2007), «Крицеве стремено» (2009); прозових творів – романів «Дума про Вільних Козаків» (2006), «Острабайтерський вир» (2010), «Сурма і меч» (2012), «Багряні журавлі» (2013), збірки «Новели неволі», численних публікацій у періодиці. Творчість І. наскрізь україноцентрична й великою мірою автобіографічна. У поезіях і прозі І. активно осмислює україн. прадавнину – період язичництва («Велесова тропа», «Дощами щедрого Перуна» та ін.), княжу добу («В нас од завіту князя Мономаха» та ін.), добу козацьку («Проводи Івана Богуна», «Слово Івана Сірка» та ін.), широко розробляє архетипні образи степу, роду, домівки, України в її державницькому, героїчному сенсі. Сатирич. спрямов. мають вірші на тему нац. нігілізму, безпам'ятства, цурання роду тощо. Окрему темат. групу віршів І. становить лірика «з-за ґрат» (цикл «Невольничий гнів» та ін.). Для багатьох поезій І. властива публіцистичність. Виразна автобіогр. нота звучить у романах і новелах І.: роман «Дума про Вільних Козаків» відтвор. події Укр. революції та присвяч. пам'яті батька; «Остарбайтерський вир» – про долю українців, вивез. на нім. каторгу; «Новели неволі» – драмат. пам'ять про сталінський ГУЛАГ, «Багряні журавлі» – період фашистської окупації. Концептуальна спрямов. творчості І. – антиімперська, антитоталітаристська, національно-патріотична. Водночас у творч. І. є талановиті цикли пейзаж. і любовн. тематики, морально-етичної спрямов. «Виразна патріотична лірика поєднана в Михайла Іванченка з поезіями інтимного плану. Але всі вірші органічні, це щільний згусток-моноліт, у якому кожне слово, кожна думка, кожне почуття об'єднані у вияві любові до Батьківщини... Твердість, віра, любов, переконання – такого досвіду і такого звучання українська патріотична лірика давно не мала. Такої чистоти і такої кришталевої відданості Ідеї і Правді України в її козацькому шевченківському потрактуванні – фольклорно-історичній образності, пісенності, трактуванні з погляду народної моралі...» (Є. Баран). І. виступав як організатор літпроцесу, спробував реанімувати видання альманаху «Плуг» (вийшло 4 вип.). Залишив низку творів у рукописах, цікаву малярську спадщину. Лауреат обл. літ. премії ім. Василя Симоненка (2007), перший лауреат літ. премії ім. Юрія Горліса-Горського (2012), член НСПУ.

Тв.: Іванченко М. Дивосвіт прадавніх слов'ян. – К., 1991; Полиновий квіт. – К., 1998; Дума про Вільних Козаків – К., 2006; Новели неволі. – Дрогобич, 2008; Крицеве стремено. – К., 2009; Багряні журавлі. – Корсунь-Шевч., 2013.

Лит. Поліщук В. «Боротись, вірити і жити...» (Подвижництво Михайла Іванченка) // Поліщук В. Вибране: У 3 т. – Т. 2: Розстріляні таланти. – Ч-си, 2013; Дослідник Вільного Козацтва. Михайло Іванченко. Бібліогр. нарис. – Ч-си, 2008; Захарченко І. Слово на сторожі добра і правди // «Слово «Просвіти»». – 2012. – ч. 47; Мищик В. Україніка Михайла Іванченка // «Слово «Просвіти»». – 2015. – ч. 15.

Іваньки – село Маньківського р-ну, розташов. за 11 км. від райцентру. Засноване на поч. XVI ст., дата остаточ. заселення – 1580 рік. (за В.Жадьком: «Вважаю, на основі архівних документів і як фахівець, що І. заснував козак Іванко, а з часом жителі стали називати село – Іванки»). Мешканці І. брали активну участь у Визв. війні часів Б.Хмельницького, в гайдамацькому русі. Біля І. виявлено залишки поселень трипільської культури і доби бронзи. З І. пов'яз. імена письменника й науковця Віктора Жадька, поета-аматора Миколи Заїки, прозаїка-журналіста Раїси Білецької.

Лит.: Гончаренко В. Черкащина в легендах та переказах. – Ч-си, 2006; Жадько В. Материзна. – К., 2002.

«Івась Удовиченко, Коновченко» (варіанти назви – «Іван Коновченко (Канівченко, Вдовиченко)», «Смерть Івана Коновченка») – дума, яка належить до тематичного циклу дум про б-бу укр. народу проти турецько-татарських нападників. Одна з найбільш епічних за характером своїх образів і найпопулярніших дум. «Основний сюжет думи, розходячись у деталях, все ж розвивається за більш-менш єдиною схемою. В місто Черкаси прибуває корсунський полковник Філоненко (або Філон, Хвилон) й оголошує набір до війська для походу на турецьку фортецю Тягиню. Син удови Грицихи Івась, ще зовсім молодий, просить у матері дозволу пристати до війська, для цього просить купити йому бойового коня... Він просить матір також віддати йому батькову зброю...» (М. Плісецький). Івась хоче здобути слави лицарської, хоче «козацьких звичаїв добре знати». Попри відмови матері, Івась іде до війська й гине в бою з турками (є різні варіанти). Козаки привозять тіло загиблого Івася матері:

То по суботі третього дня Філоненко,
Корсунський полковник,
До города Черкас зі зовсім військом появився...

У низці джерел зазначається, що ім'я козака – Коновченко походить від топонімів Канівець або місто Канів: «Історія такого діяча серед козацтва не знає». Дума має не тільки героїчну, а й моралістичну тенденцію.

Лит.: Українські народні думи та історичні пісні. – К., 1955; Плісецький М. Українські народні думи. Сюжети і образи. – К., 1994; Поліщук В. Слава не помре, не поляже... – Черкаси, 1996.

«Іван Богун» – дума належить до тематичного циклу дум про б-бу українців проти польського гноблення в середині XVII ст. і присвячена одному з найвидатніших соратників Б. Хмельницького Іванові Богуну, полковникові вінницькому (кальницькому) Серед укр. народу І. Богун був найбільш популярним за своє лицарство, героїзм і розум. За доби Хмельниччини І. Богун певний час був у Чигирині – тодішній столиці, прославився блискучою перемогою над переважаючим військом шляхти під Монастирищем. У думі описана славнозвісна оборона Вінниці, взаємини І. Богуна з гетьманом Б. Хмельницьким, у якого «батьківської поради питав Та собі підмоги з Чигирина прохав...» Фольклористи відзначають у цій думі ряд нетипових для цього жанру, «саморобних» виразів: «ляхи-турки», «коноїд-паша», «од свого ума» та ін. Класична структура думи витримана (заспів, основна частина, славослів'я).

Лит.: Українські народні думи та історичні пісні. – К., 1955; Плісецький М. Українські народні думи. Сюжети і образи. – К., 1994.

Івахни – село Монастирищенського р-ну, розташоване на берегах р.Гірський Тікич, за 15 км. від райцентру. Відоме з XVIII ст. За переказами, першими поселенцями були тут два козаки – тезки Івани. Тож і казали – «Поїду до Іванів». Оскільки ж один з Іванів не домовляв свого імені, то постало прізвище, яке потім наклалося на їх поселення – Івахни. За В. Гончаренком, назву села слід виводити від прізвища Івахно чи Івахненко. Поблизу І. виявл. залишки поселень трипільської культури, доби пізньої бронзи та черняхів. культури. Тут народився письменник і видавець Олександр Прилуцький.

Лит.: Гончаренко В. Черкащина в легендах та переказах. – Ч-си, 2006.

Івашкевич Яків Іванович (12.09.1926, с. Пальчик теп. Катеринопільського р-ну – 4.06.2014, смт Катеринопіль) – укр. поет, прозаїк, перекладач, публіцист, педагог. Народився в селян. сім'ї, до освіти прилучився в рідному селі. Пережив роки фашист. окупації, учасник Другої світ. війни, мав бойові нагороди. Писав вірші з юних літ, перші публ. – у фронтовій газеті. По війні закінчив Петраківську СШ, філфак (укр. відділення) Черкас. педін-ту (1952), де був одним із найактивніших літстудійців, певний час керував студією. Потім входив до Черкас. обл. літоб'єднання. Після закінч. ін-ту понад 40 років викладав укр. мову і літ. у школах Ватутіного, с. Пальчик. Його учнями були майбут. письм. Михайло Наєнко, Василь Латанський. Останні десятиліття мешкав у Катеринополі. І. – автор збірок віршів «Вічності моя» (1998), «Іскрою викрешусь» (2002), «На перехресті доріг», «На крилах мужності і любові» (обидві – 2006), численних публікацій у журн. і газетній періодиці. Для сповідальної, незрідка «опредмеченої» конкретикою подій чи присвят лірики, властива низка провідних тем: війни проти фашистів (цикл «Вікопомне» та ін.), глибинна залюбленість у рідний край та Україну (цикл «В селі над Тікичем», «Калинова Україна» та ін.), відтворення трагічних сторінок історії (цикл «Мій біль, моя сльоза»), поетичне портретування талановитих митців (вірші «Г. С. Сковороді», «П. П. Филиповичу»,

«М. Т. Рильському», «Василеві троянди», «Миколі Гірнику» та ін.). Окремий цикл присвяч. Т. Шевченку («Раз добром нагріте серце – вік не прохолоне»). За формальними ознаками вірші І. класичної версифікації, не завжди досконалої, жанрово розмаїті (балади, сонети, сюжетні вірші, елегії тощо). І. писав гумористичні твори (цикл «У жартома, і всерйоз»), вірші для дітей, перекладав з рос., білор., польськ. та угор. мов – кілька поезій. Прозу І. представляють нариси, подорожні враження, бувальщини. Лауреат премії ім. Олексі Гірника (2005).

Тв.: Івашкевич Я. Вічності моя. – К., 1998; Іскрою викрешусь. – Ч-си, 2002; На крилах мужності і любові. Вибране. – Ч-си, 2006.

Літ.: Іванченко М. Калинові обрії поета // Катеринопільський вісник. – 2001. – 12 вересня; Кожушко Л. Раніше за свої вірші він одержував... // Нова Доба. – 2002. – 14 травня; Латанський В. Солдат вижив! // Літ. Україна. – 2002. – 8 травня; Латанський В. Поет і вчитель від Бога // Катеринопільський вісник. – 2011. – 9 вересня.

Івашкевич Ярослав (20.02.1894, с. Кальник, теп. Іллінецького р-ну Вінницьк. обл. – 2.03.1980, с. Ставицько побл. Варшави) – польськ. поет, прозаїк, драматург, публіцист, громад. діяч. У 1912–18 рр. навч. на юрид. ф-ті Київ. ун-ту і в консерваторії. 1918 р. переїхав до Польщі, входив до літ. об'єдн. поетів-традиціоналістів «Скамандр» (І. єдиний там представ. «укр. школи»). Став активним популяризатором у Польщі класич. і новітн. укр. л-ри. Учасник Другої світ. війни (антифашист. рух). Тривалий час очолював Спілку польськ. письм., був депутатом сейму. З київ. періодом життя І. пов'яз. ранні твори: поема «Молодість пана Твардовського» (1912–15), зб. поезій «Восьми вірші» (1919), «Діонісії» (1922), пов. «Зенобія Пальмура» (1920), які відзнач. вишуканістю мови, впливом франц. символізму, акмеїзму, неоклас. Укр. тематика є в пізніш. творах І.: трилогії «Слава і хвала» (1956–62), пов. «Заруддя» (1976) та ін. І. також автор пов. «Місяць сходить» (1925), романів «Змова мужніх» (1930), «Червоні щити» (1934) та ін., зб. віршів «Повернення в Європу» (1931), «Олімпійські оди» (1948), «Коси осені» (1954), «Ксенії та елегії» (1970), «Карта погоди» (1977) та ін., п'єс «Літо в Нью-Йорку» (1936–37), «Маскарад» (1939), «Одруження пана Бальзака» та ін. Писав численні праці з питань л-ри, музики, театру і т.д. Як перекладач І. перекладав твори Т. Шевченка, пов'яз. із Черкащиною М. Бажана, М. Рильського. Укр. зацікавлення І. тісно пов'яз. із Т. Шевченком (переклади, статті, виступи на ювілеях тощо). І. неодноразово бував на Черкащині: «З 1903 по 1913 роки Ярослав Івашкевич був частим і дорогим гостем родини Шимановських у селі Тимошівка. Влітку тут збиралися відомі музиканти і літератори – Генріх Нейгаузен, Павло Коханський, Артур Рубінштейн та ін... У 1947 р. Я. Івашкевич написав книгу «Зустрічі з Шимановським». Один із її розділів має заголовок «В Тимошівці». У ньому автор описує сучасне йому село...» (М. Шкаліберда); «Ярослав Івашкевич часто гостював у Тимошівці, бував у Кам'янці, Вербівці. Він залишив спогади про Тимошівку і її мешканців. Саме із його спогадів ми дізнаємося, якою гарною була садиба Шимановських у цьому селі, про старопольські порядки в будинку за часів батька композитора Станіслава Шимановського, про зміни, які відбулися після його смерті, про дружбу композитора (К. Шимановського – авт.) із сім'єю Льва Васильовича і Дмитра Львовича Давидових, про творчість Шимановського» (Г. Таран). І. написав лібрето опери уродж. Тимошівки Кароля Шимановського «Король Рогер», переклав деякі романси композитора на слова Д. Давидова. У творах І. зустріч. пейзажні замальовки з Тимошівки і Кам'янки.

Тв.: Івашкевич Я. Новели. – К., 1974; Слава і хвала. – Т. 1–2. – К., 1984; Шопен. – К., 1989.

Літ.: Укр. літ. енциклопедія. – Т. 2. – К., 1990; Вервес Г. Д. Ярослав Івашкевич. – К., 1978; Бажан М. Видатна книга видатного письменника. – В кн.: Бажан М. Твори: в 4 т. – К., 1985; Таран Г. Ярослав Івашкевич // Трудова слава. – 1999. – 27 березня; Шкаліберда М. Зв'язано з Тимошівкою // Трудова слава. – 1984 – 3 березня.

Іващенко Віталій Вадимович (12.12.1937, м. Сміла) – укр. поет, театральний діяч, науковець, винахідник. Кандидат техн. наук, доцент каф. механіки пластичності м-лів Нац. техн. ун-ту «Київський політехнічний інститут». Автор понад 100 наук. робіт, 24 винаходів. Народився в сім'ї залізничника. Середню освіту здобув у Смілі. Закінч. Київ. політехн. ін-т (1960), де залишився працювати. І. – організатор (1959) і художн. керівник студент. комед. Естрадного Театру Аматорів КПУ «ЕТА», драматург, режисер, актор. Театр «ЕТА» – лауреат всесоюз. фестивалів амат. м-ва, з 1987 – єдиний в Укр., якому рішен. Мін. культури України було надано статус держ. театру-студії. І. – заслуж. працівн. культури України. На укр. телебаченні був автором і ведучим кількох наук.-попул. і освіт. програм, 2 телефільмів і 11 поетич. передач «П'ять хвилин для душі». Літ. творчістю І. захопився в студ. роки, пише укр. і рос. мовами. Він –

автор збірок поезій «История любви» (1993), «Загляньмо в душу» (1995), «Вторая любовь» (1995), «О, Женщина» (1995), «Проснувшись утром, улыбнись» (1996), «Нечаянная радость» (1995), «Сьогодні живемо» (1996), «Загляньмо в душу» (1997), «Сповідь другові» (1998), «Краплинки» (2000, 2005), «Мозаїка життя» (2002), «Зернятка» (2004); збірки І. перевидавалися із доповненнями та змін. Як правило, автор розташов. вірші у збірках за абеткою початкових літер, а також групує їх у смислові цикли («У пошуках смислу», «Портрети», «Простір кохання», «Публіцистика», «Усмішки», «Що є поезія?» і под.). Загальна тенденція віршів І. – багатогранна, розмаїта, непередбачувана філософія життя з домінуванням у збірках чи циклах певних тем, осмислених крізь призму етики, моралі, житейської мудрості, епікурейства тощо. Для багатьох творів властиві тонкі спостереження, іронія, дидактизм, психологічна глибина, емоційність, романтика. Дуже широко відтворюється тема кохання, взаємини чоловіка і жінки. Абсолютно домінує класична версифікація. Помітне розмаїття форм – сюжетних віршів, сонетів, восьмивіршів, катренів. Під впливом форм рубаї (О. Хайяма) у творч. І. 2000-х домінує така форма «краплинок» чи «зерняток». І. нерідко відвідує Черкащину (Сміла, Черкаси, Городище, Корсунь), виступає перед читачами.

Тв.: Іващенко В. Мозаїка життя. – К., 2002; Ми – українці. – К., 2007; Поезія кохання. – К., 2008.

Лит.: Бантиш Т. Мозаїка життя у віршах // Смілянські обрії. – 2004. – 27 лютого; Нікітенко В. У світлому поліно поезії // Вісник Городищини. – 2007. – 7 березня; Дяглюк О. «Ми в світ прийшли, щоб взнати, хто ми є...» // Вісник Городищини. – 2013. – 13 березня.

Івківці – село Чигиринського р-ну, розташов. неподалік Холодного Яру. Засноване у XVIII ст. Назва села походить від назви дерева «плакучої верби» – «іви». Поблизу села й у селі багато вербових (івових) дерев. «Іва» – російськомовна назва. Першопоселенець, за переказами, був із Росії. Він поселився з сім'єю біля верболазу, на який казали – «івняк». Частина краєзнавців виводить походж. назви села І. від прізвища першопоселенця Івка. Поблизу села виявлено поселення трипільської культури й часів Київ. Русі. За рядом джерел, саме в І. народився один із ватажків Коліївщини Максим Залізняк, оспіваний у численних істор. піснях, чий образ витворено в численних поетичних, ліро-епічних і прозових творах, у т.ч. уродженців Черкащини («Гайдамаки» Т. Шевченка, «Останні орли» М. Старицького, «Коліївщина», «Колії» М. Глухенького, «Семен Неживий» С. Зінченка та ін.), В І. народився прозаїк – новеліст Іван Лаврінченко.

Лит.: Гончаренко В. Черкащина в легендах та переказах. – Ч-си, 2006.

Ігловський Ян – див: Талько-Гринцевич Юліан Домінікович.

Ідилія – невеликий, частіше віршований твір, у якому поетизується життя на лоні сільської природи; в антич. поезії І. – одна з основних форм буколіки. Як жанровий різновид вирізняється темою і настроєм і не пов'яз. з певним літературним родом: може мати характер епічний, ліричний, драматичний. І. завжди пройнята настроями умиротворення, внутр. гармонії, радості від спілкув. з природою. І. виникла в стародавн. Греції (родоначальник – поет Феокрит із 3 ст. до н.е.). В укр. л-рі до жанру І. відносять вірші Т. Шевченка «Садок вишневий коло хати», «Зацвіла в долині», «І досі сниться: під горою» та ін., поему пов'яз. із Черкащиною Мих. Макаровського «Наталя, або Дві долі разом», вірш М. Старицького «Виклик» («Ніч яка, Господи, місячна, зоряна») та ін. Ідилічні картини чи вкраплення, вжиті з певною художньою метою, зустріч. в багатьох творах різних жанрів, у т.ч., напр., у прозі І. Нечуя-Левицького, В. Захарченка та ін.

Лит.: Укр. літ. енциклопедія. – т.2. – К., 1990; Шевченківська енциклопедія. – т.3. – К., 2013.

Ідиш, їдиш – мова частини євреїв, які живуть у Європі, США, Латин. Америці, Азії. Належить до герман. групи індоєвроп. сім'ї мов. Почала формув. у XII-XIII ст. Перші літ. пам'ятки мовою І. датуються XIV-XV ст. (рицар. роман «Книга про Бову» та ін.). Велику роль у розвитку й унормув. літ. І. відіграли євр. письменники, життя і творч. яких пов'яз. з Україною, у т.ч. уродженці Черкащини Давид Бергельсон, Іцик Фефер, пов'яз. із Черкащиною Шолом-Алейхем.

Лит.: Укр. літ. енциклопедія. – т.2. – К., 1990.

«Іліада» – давньогрецька епічна поема, автором якої вваж. Гомер; названа на честь Іліону (Трої) – столиці Троянського царства. Імов. виникла в IX-VIII ст. до н.е. Написана гекзаметром (бл. 15 700 віршів). Сюжет «І.» належить до циклу сказань про Троянську війну, що відбув. в XIII ст. до н.е. «І.» належить до найкращих творів героїч. епосу у світовій літ-рі. Серед перекладачів «І.» укр. мовою – уродженець Золотоніщини Олександр Навроцький (уривки).

Тв.: Гомер. Іліада. – К., 1978.

Літ.: Укр. літ. енциклопедія. – т.2. – К., 1990.

Іллеш (справж. – Ліпнер) **Бела** (22.03.1895, м. Кашша, тепер Кошіце, Чехія – 1.05.1974, Будапешт) – угор. письменник. 1916 закінч. Будапешт. ун-т. Дитинство й молоді роки провів на Закарпатті. Навч. в Берегівській та Свалявській гімназіях. Учасник револ. подій в Угорщині (1919). З 1921 жив у Відні, 1923-45 – в СРСР. Учасник Другої світ. війни. І. – автор романів «Записки доктора Пала Утріуша» (1917), «Ухил Бориса Волкова» (1926), «Усі дороги ведуть до Москви» (1937), «Тиса палає» (1933), «Оспіваю зброю і витязя» (1949), «Віднайнена батьківщина» (кн. 1-3, 1952-54) та ін., у т.ч. укр. тематики: зб. новел «Як ховали русина Петру» (1921), істор. повість «Микола Шугай» (1924), трилогія «Карпатська рапсодія» (рос. мовою 1941, укр. мовою – 1950) та ін. У 2-й пол. травня 1936 р. І. разом із групою угр. письм. (Мате Залка, А.Гідаш, Ш.Гергей, Ф.Карікаш), «разом зі своїми українськими колегами Л.Первомайським, С.Голованівським, В.Кондратенком на пароплаві «Карл Маркс» здійснили подорож униз по Дніпру, побували в Черкасах, Запоріжжі, Херсоні, Одесі». Тоді ж І. відвідав могилу Т.Шевченка на Чернечій горі.

Тв.: Іллеш Б. Віднайнена батьківщина. – К., 1978; Карпатська рапсодія. – Ужгород, 1987.

Літ.: Укр. літ. енциклопедія. – Т. 2. – К., 1990; Герасимова Г. Мате Залка і Україна // Дніпро. – 1987. – №6.

POLISHCHUK Volodymyr Trokhymovych,

Doctor of Philological Sciences, Professor, Chair of the Department
of Ukrainian Literature and comparative studies Bohdan Khmelnytsky
National University at Cherkasy
e-mail: kaflit@ukr.net

*Одержано редакцією 03.10.2016
Прийнято до публікації 08.12.2016*